

LİBERAL PERSPEKTİF: ANALİZ

SAYI: 7, MAYIS 2017

İÇ SAVAŞ SONRASI SURIYE VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Doç. Dr. Burak Bilgehan Özpek

LIBERAL PERSPEKTİF ANALİZ

Sayı: 7, Mayıs 2017

İÇ SAVAŞ SONRASI SURİYE VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Doç. Dr. Burak Bilgehan Özpek

© Burak Bilgehan Özpek

© Özgürlük Araştırmaları Derneği, 2017

Bu çalışmadaki görüşler yazara aittir ve Özgürlük Araştırmaları Derneği'nin kurumsal görüşünü yansıtmaz.

Bu çalışma Friedrich Naumann Vakfı'nın katkılarıyla hazırlanmıştır.

Özgürlük Araştırmaları Derneği

📍 Turgut Reis Caddesi, No: 15/4 Mebusevleri Çankaya - Ankara

☎ 0312 213 24 00 ✉ info@ozgurlukarastirmalari.com

📌 ozgurlukarastirmalari 🐦 ozgurlukar

Tasarım ve Dizgi:
Liber Plus

Burak Bilgehan Özpek

Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden lisans, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Tarihi Bölümü'nden yüksek lisans, Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden doktora derecelerini aldı. 2011 senesinden itibaren TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Özpek, 2015'te King's College Savunma Çalışmaları Bölümü'nde misafir araştırmacı olarak görev yaptı. De facto devletler, çatışma, demokratikleşme ve güncel Orta Doğu politikaları üzerine yaptığı araştırmalar Global Governance, Israel Affairs, Journal of International Relations and Development, International Journal, Iran and the Caucasus, Turkish Studies, Insight Turkey, Birikim ve Orta Doğu Etüdüleri gibi dergilerde yayınlandı.

Burak Bilgehan Özpek, Orta Doğu politikaları ve araştırma yöntemleri üzerine dersler vermektedir. Liber+ Dergisi'nin editörlüğünü de yapmıştır.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	5
SURİYE İÇ SAVAŞI.....	7
a) Savaşın Sebepleri.....	7
b) Savaşın Gelişimi.....	10
c) Savaşın Sonuçlanması.....	16
TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE SURİYE.....	19
a) Türkiye'nin Politika Çerçevesi.....	19
b) İç Savaşın Türkiye'ye Etkileri.....	24
GELECEK PERSPEKTİFİ.....	28
KAYNAKÇA.....	32

GİRİŞ

2010 yılının Aralık ayında, Tunus'ta enteresan bir hadise gerçekleşti. Ailesine bakmak için üniversite eğitimini bırakan ve pazarda manavlık yapan Muhammed Bouazizi zabıtalardan tacizlerinden bunalarak kendisini ateşe verdi. Bu tepki büyük bir isyan dalgasını ateşledi ve 1987 yılında bir saray darbesiyle iktidarı ele geçiren Zeynel Abidin Bin Ali'nin ülkeyi terk etmesiyle sonuçlandı. Ne var ki, Tunus halkını sokaklara döken sebepler sadece bu ülkeye özgü değildi ve onlardan aldıkları ilhamla benzer sorunlarla boğuşan diğer Ortadoğu halkları da isyan ettiler. Arap Baharı olarak adlandırılan süreç böylelikle başlamış oldu. Önce Mısır, ardından Libya ve Suriye'de halk ayaklanmaları baş gösterdi ve Ortadoğu tarihi bir dönüşümün eşiğine geldi.

Ne var ki, ayaklanmalar her yerde aynı sonucu vermedi. Tunus'ta Bin Ali, Mısır'da Hüsnü Mübarek koltuklarından feragat ettiler ve geçiş sürecine giden yol açılmış oldu. Öte yandan, Libya'da Kaddafi, Suriye'de ise Esad direnmeyi seçti ve kanlı bir sürecin kapısını araladılar. Zaman geçtikçe Arap Baharı'nın her ülkesi kendi hikâyesini yaşamaya başladı. Tunus'ta devrimi yapan gruplar kendi aralarındaki diyalog ve uzlaşmayı kaybetmediler. Yeni bir anayasa yaparak süreci iç çatışma ve kutuplaşma yaşamadan atlatmayı başardılar. Bu noktada, Tunus'un siyasal İslamcı görüşleri temsil eden partisi NAHDA Hareketi'nin hakkını teslim etmek gerekir. Zira NAHDA, devrim sonrasında yakaladığı iktidarı rakiplerini sindirmek ve eliminate etmek için kullanmadı. Onları sürece dâhil etti, müzakere kanallarını açık tuttu. 2011 yılında elde ettiği iktidarı 2014 yılında yapılan seçimler sonucu kaybetmesine rağmen NAHDA Hareketi, "iktidarı kaybettiklerini ancak devrimi kurtardıklarını" açıklayarak Tunus'ta istikrarın tekrar sağlanabilmesinin en önemli aktörü oldu. Mamafih, benzeri bir tavrı Mısır'da Müslüman Kardeşler gösteremedi ve siyasi rakiplerini süreçten dışladılar. Bu durum sivil siyasetin güç kaybetmesi ve Mısır'ın en güçlü siyasi aktör-

rü olarak kabul edilen ordunun yönetime el koymasıyla sonuçlandı. Müslüman Kardeşler, devrimi gasp etme politikasının bedelini ağır ödedi ve hem kendi iktidarını kaybetti hem de devrimi. Libya'da ise ayaklanmalar, Kaddafi'nin sert tepkisiyle karşılaştı ve kısa zamanda bir iç savaşa dönüştü. Şiddetlenen çatışmalar uluslararası aktörlerin dikkatini çekti ve Kaddafi yönetimi devrimi desteklemek adına yapılan bir dış müdahaleyle devrildi. Fakat Kaddafi'nin gidişiyle beraber Libya'ya istikrar gelmedi. Aşiretler ve bölgeler arasındaki rekabet ulusal bir birliğin oluşmasını önledi ve ülke fiili olarak özerk yapılara ayrıldı.

Diğer Arap Baharı ülkelerinde bir şekilde son bulan hikâye Suriye'de devam etti. 2011 senesinden bu yana süren iç savaş birçok yeni problemi de ortaya çıkartarak küresel bir sorun haline geldi. Arap Baharı'nı yaşayan diğer ülkelere olan coğrafi uzaklık, Türk Dış Politikası'nı nispeten daha yönetilebilir sorunlar ile muhatap etmişti. Oysa Suriye'de yaşanan iç savaş Türkiye'yi birçok farklı alanda ve doğrudan etkiledi. 2017 yılına gelindiğinde Suriye'de çözüm arayışları hız kazandı ve özellikle Halep'in yeniden Esad güçleri tarafından ele geçirilmesiyle muhalif grupların savaşı kazanacaklarına dair umutları gittikçe azaldı. Bu durum ateşkes ve barış süreçlerinin başlamasını sağladı ve bu raporun yazıldığı tarihlerde iç savaşın aktörleri ile üçüncül devletler arasında müzakereler devam etmektedir.

Dolayısıyla, raporun amacı tarihi bir eşikten geçerken Türk Dış Politikası'nı nasıl bir geleceğin beklediğine dair öngörülerde bulunmaktır. Ancak bunu yaparken, şu an bulunduğumuz noktaya nasıl geldik sorusu ihmal edilmeyecektir. Suriye İç Savaşı'nın sebepleri, gelişimi ve bitiş süreci ele alınacaktır. Hemen ardından, bu süreçte Türkiye'nin politikasına odaklanılacak ve bu politika sonucu Türkiye'nin maruz kaldığı tehditler incelenecektir. Sonuç kısmında ise, Suriye İç Savaşı'nın aktörleri ve Türkiye'nin mevcut pozisyonları çerçevesinde bir gelecek perspektifi sunulacaktır.

SÜRİYE İÇ SAVAŞI

a) Savaşın Sebepleri

Suriye İç Savaşı, Orta Doğu'nun tasarlanırken üretebileceği muhtemel sonuçlardan biridir. Raymond Hinnebusch'un deyimiyle, Ortadoğu dış müdahaleler için her zaman istisnai bir mıknatıs olmuştur. Bu durum, günümüz Ortadoğu'sunun egemenlik alanlarının, bölgede yaşayan insanlar, ideolojiler, etnik ve dini kimlikler ve siyasal çıkar gruplarından bağımsız olarak tanımlanmasını da beraberinde getirmiştir. Mevcut sınırların, bahsi geçen parametrelerin sonucu olarak değil, bölge dışındaki devletlerin çıkarları sonucu oluşmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, sınırların oluşum süreci doğal bir doygunluk noktasında neticelenmemiştir. Yani, yapay ve kurgusaldır.¹

Bu durum, ilerleyen yıllarda Ortadoğu ülkelerinin kendi içlerinde ve birbirleriyle yaşadıkları birçok sorunu da tetiklemiştir. Zira egemenlik alanlarının özellikle 1. Dünya Savaşı'nın galip devletleri olan İngiltere ve Fransa tarafından kendi stratejik ihtiyaçlarına göre belirlenmesi, iki olguyu karşımıza çıkartmaktadır. Bunlardan birincisi, farklı kimlik gruplarının aynı ülke sınırları içerisinde yaşamaya zorlanmasıdır. Şii Arapların, Sünni Arapların, Kürtlerin ve Türkmenlerin Irak devletinin çatısı altında toplanmaları buna örnektir. Benzer şekilde, sınırları Marunî toplumunun çoğunluğu oluşturacağı şekilde çizilen Lübnan bu mantığı yansıtmaktadır. Dikkat edilirse, her iki ülke uzun yıllar boyunca farklı kimlik grupları arasındaki kanlı çatışmalara sahne olmuştur. İkinci olgu ise, aynı kimlik grubuna mensup insanların farklı ülkelerde yaşamaya zorlanmalarıdır. Mesela, Kürtler dört farklı ülkede hayatlarını devam ettirmişlerdir. Iraklı bir Sünni Arap ile Suriyeli bir Sünni Arap neden farklı devletlerde yaşadıklarının sorusuna cevap bulamamışlardır. Bu durum, yaşanan iç çatışmaların büyük bir hızla diğer devletlere de yayılmasını, oluşan güvenlik boşluğunun kara bir delik gibi bölge ülkelerini içine çekmesine sebep olmuştur.

Bu olgular, Suriye İç Savaşı'nın neden başladığına dair bizlere bir çerçeve sunmaktadır. Suriye etnik ve mezhepsel olarak çeşitlilik gösteren bir yapıya sahiptir. İç Savaş'ın başlamasıyla beraber, insanların kendi kimlik grupları etrafında kampaşmaları ve yine aynı kimlik grubuna mensup oldukları ve çevre ülkelerde yaşayan aktörlerle hızla ilişkiye girebilmeleri

1. Hinnebusch Raymond, *The international politics of the Middle East*, Manchester, Manchester University Press, 2003.

bu çeşitlilik sayesinde mümkün olabilmiştir. Dolayısıyla, Esad yönetiminin idare tarzına gösterilen tepkiler kısa zamanda bir iç çatışmaya ve hemen ardından bölgesel bir krize dönüşmüştür. Bu noktada, etnik çeşitliliğe sahip ülkelerin iç çatışma ortamına sürüklenmelerinin kaçınılmaz olup olmadığı sorusu sorulacaktır ve bu konuda oldukça kapsamlı bir literatür vardır.

Wilkenfeld ve Brecher, etnik (dini ve ideolojik de dâhil) kimlik bakımından çeşitliliğe sahip toplumların iç çatışma yaşama ihtimalinin yüksek olduğunu iddia etmişlerdir. Onlara göre, farklılaşma başlı başına bir çatışma sebebidir.² Benzer şekilde Horowitz de kimlik olgusunun kendisini mutlaka belli edeceğini ve sosyal, ekonomik ve siyasi tartışmalara kadar sirayet edeceğini iddia etmektedir. Diğer bir ifadeyle, tartışılan konunun bağlamı değişse de kimliksel aidiyet insanların pozisyonlarını belirlemelerine yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla, kimliksel çeşitlilik ve bölünmüş toplum olma olgusu bir şekilde çatışmaların ana sebebi olarak görülebilir.³

Öte yandan, Fearon ve Laitin bu görüşe karşı çıkmış ve etnik veya dini olarak bölünmüş toplumların kişi başına düşen gelir değişkeni kontrol edildiğinde iç çatışma yaşama eğilimlerinin artış göstermediğini dile getirmişlerdir. Yani, iktisadi faktörlerin yoksulluk ve devlet kapasitesinde sorunlar yarattığı ülkelerin iç savaş yaşama ihtimalinin yüksek olduğunu öne sürmüşlerdir.⁴ Lake ve Rothchild de farklı kimlik gruplarının varlığının ve onlar arasındaki kökleri tarihe uzanan nefretin iç savaş ortamına zemin hazırladığı düşüncesine karşı çıkmışlardır ve “kolektif gelecek korkusu” kavramını öne sürmüşlerdir. Buna göre, bir kimlik grubunun üyeleri sadece bu kimliğe sahip oldukları için yaşamlarının devamına yönelik bir tehdit algılıyorlarsa bu durum onları bir araya gelmeye, örgütlenmeye ve silahlı bir mücadele yapmaya itmektir. Böylece iç çatışmaya giden yollar döşenmiş olur.⁵

Kimlik gruplarının silahlı mücadeleye karar vermeleri için hayatta kalma durumlarının tehdit edilmesini beklemelerine de gerek yoktur. Ted Gurr’a göre, belirli bir kimlik grubu üyelerinin aidiyetlerinden dolayı genel refah-

2. Jonathan Wilkenfeld ve Michael Brecher, “Interstate Crises and Violence”, Manus I Midlarsky (der.), *Handbook of War Studies II*, Boston, The University of Michigan Press, 2000, s. 271-300.

3. Donald L. Horowitz, *Ethnic Groups in Conflict*, Berkeley, University of California Press, 1985.

4. James D. Fearon ve David D. Laitin, “Ethnicity, Insurgency, And Civil War”, *American Political Science Review* Vol. 97, 2003, s. 75-90.

5. David A. Lake ve Donald Rothchild, “Containing Fear”, *International Security* 21 (2), 1996, s. 41-75.

tan nasiplerini alamamaları nispi yoksunluk (relative deprivation) durumunu ortaya çıkartmaktadır.⁶ Bu yorumu genişleten Şatana ise nispi yoksunluk durumunu sadece ekonomik refah ile sınırlı tutmaz ve sosyal ve siyasal hakları da bu kavrama dâhil eder. Günün sonunda haksızlığa uğradığını düşünen kimlik grubu üyeleri bu haksızlığı gidermek için silahlı mücadeleye başvurabilirler.⁷

Suriye İç Savaşı başlamadan hemen önceki seneye ait olan indeks verileri, ülkenin refah ve demokrasi indikatörleri konusunda oldukça iç karartıcı sonuçlar içeriyordu. Bu durum ise hükümetin denetimsizliğini ve bu yüzden şiddet uygulamaya meyyal olduğunu, şeffaflık içermediği için refahın ve kaynakların dağılımında keyfi davrandığını, kimlik gruplarının karar alma süreçlerine katılımını sağlayacak kanalların olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, Suriye İç Savaşı'nın sebebinin etnik ve dini olarak çeşitli kimlik gruplarının aynı ülkede yaşaması ile açıklayamayız. Baas yönetiminin baskıcı rejimi, refahın kurumsal ve adil dağılmaması, siyasal hak ve kurumların olmaması etnik çeşitliliği iç çatışmanın eşiğine getirmiştir.

Bu noktada, dış devletlerin çıkan çatışmalar karşısında kabaran ulusal güvelik iştahından ve algıladıkları tehditleri bertaraf etme stratejilerinden de bahsetmek gerekmektedir. Suriye İç Savaşı devam ederken birçok bölgesel ve küresel aktör iç savaşın sebepleri yerine sonuçları ile daha fazla ilgilenmeye başladılar. Savaşın kendi ulusal çıkarlarına uygun düşecek şekilde sonuçlanmasını isteyen üçüncül aktörler Suriye'ye para, militan ve silah göndermekte ve destekledikleri grupları güçlendirmekte bir beis görmemiştir. Nihai tahlilde, savaş kendi ekonomisini ve hikâyesini oluşturmuş, sebeplerinden ve muhtemel sonuçlarından bağımsız olarak başlı başına bir amaç haline gelmiştir.

Sonuç olarak Suriye iç savaşını, ülkenin yapay ve kurgusal olarak oluşturulan egemenlik sahasına, Baas Partisi yönetiminin idari zafiyetlerine ve dış devletlerin savaşın neticesini etkilemeye yönelik politikalarıyla ilişkilendirebiliriz. Bütün bu faktörler, Suriye muhalefetinin radikalleşmeye müsait sosyolojik yapısı ve köktendinci akımların bölgeye yerleşmeyi başarmalarıyla birleşince 6 yıl boyunca devam eden, binlerce insanın canına mal olan ve milyonlarca insanı göç etmeye zorlayan Suriye krizi ortaya çıkmaktadır.

6. Ted Gurr, *Why Men Rebel*, Princeton, Princeton University Press, 1970.

7. Nil Satana, *Third Party Intervention in Civil Conflicts: Sorting out the Effects of Domestic Factors*, Doktora Tezi, Buffalo, SYUN University at Buffalo, 2006.

Etnik çeşitliliğe sahip ülkelerin iç çatışma ortamına sürüklenmelerinin kaçınılmaz olup olmadığı sorusu sorulacaktır ve bu konuda oldukça kapsamlı bir literatür vardır.

b) Savaşın Gelişimi

Daha önce de değinildiği gibi, Suriye İç Savaşı zaman içerisinde farklı yön- lere evrildi ve karmaşık bir hikâye üretti. Arap Baharı'nın Tunus ve Mısır'da başlayan ve meşruluğunu muhalefetin sivil ve silahsız oluşundan alan barışçıl tonu Suriye'de bir türlü yakalanamadı ve şiddet sarmalı gün geçtikçe büyüdü ve yeni aktörlerin, yeni gündemlerin devreye girmesiyle içinden çıkılmaz bir hal aldı. Diğer bir ifadeyle, 2011 yılının Şubat ayında müteva- zı yürüyüşler ve gösteriler ile başlayan isyan hareketi, aradan geçen altı sene içerisinde bambaşka bir karaktere büründü.

Savaşın ilk aşaması, Arap Baharı dalgasından ilham alan barışçıl protesto- lardı ve 2011 senesinin Şubat ayından başladı. Aynı senenin Temmuz ayına değin, başta Şam olmak üzere birçok kentte barışçıl gösteriler düzenlendi. Bu günlerde Baas Partisi binalarına yapılan saldırılar ve güvenlik güçlerinin göstericilere verdiği karşılığın oldukça sert olması isyan dalgasını ve hükü- metin tedirginliğini diri tuttu. Nisan ayının sonuna gelindiğinde ülkenin 20 kentinde geniş çaplı gösteriler devam ediyordu ve Suriye ordusunun ağır silahlarla başlattığı operasyonlar sonucunda, yaklaşık olarak 1000 sivil ve 150 güvenlik görevlisi hayatını kaybetmişti.⁸

Her ne kadar isyancılar özellikle İdlib bölgesinde silahlansalar da 29 Temmuz 2011 tarihi iç savaşın gidişatı açısından tarihi bir dönüm noktası- na tekabül etmektedir. Zira Suriye ordusundan ayrılan yedi subay tarafın- dan birleşik bir muhalefet cephesi oluşturulması amacıyla Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) kuruldu ve ordudan ayrılan diğer subayların idaresinde düzenli bir orduya geçiş çalışmaları başladı. Bu günlerde vuku bulan ve ülke çapında 142 isyancının ölümüyle sonuçlanan "Ramazan Katliamı" ise muhaliflerin silahlı bir mücadeleye geçme çağrılarını güçlendiren bir faktördü. Özgür Suriye Ordusu'nun kurulmasından bir ay sonra, 23 Ağustos 2011 tarihinde ise hükümet karşıtı grupları bir araya getirmek için Suriye Ulusal Konseyi oluşturuldu. Konseye Türkiye ev sahipliği yaptı ancak çoğu sürgünde bulunan isimleri, silahlı grupları ve farklı ideolojik tutumları bir araya getirip uyumlu bir çalışma platformu oluşturmak kolay olmadı. Buna rağmen, 2011 Eylül ayında, askeri ve siyasi cephesi oluş-

8. "Syria Protests: Rights Group Warns of 'Deraa Massacre'", 5 Mayıs 2011, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-13299793> (Erişim Tarihi 11 Şubat 2017); "Armed Residents Put Up Resistance to Syrian Army", 31 Mayıs 2011, <http://www.khaleejtimes.com/article/20110531/ARTICLE/305319890/1016> (Erişim Tarihi 11 Şubat 2017).

muş muhalefet ile Suriye ordusu karşı karşıya gelmeye başladı.⁹

Savaş çatışmalarının şiddetlenmesi, İdlib ve Humus gibi şehirlerde yoğunlaşması, ölü sayısının 10.000'i aşması ve üçüncül devletlerin oyuna müdahale olmasıyla beraber yeni bir aşamaya geçmiş oldu. 2012 yılının Nisan ayında başlayan ateşkes çabaları çatışmanın şiddetinin artmasının sonucuydu. Meselenin çözümü için Arap Birliği ve Birleşmiş Milletler tarafından özel olarak görevlendirilen Kofi Annan'ın çözüm planı henüz görüşülme aşamasındayken çatışmaların yeniden başlaması, özellikle 25 Mayıs tarihinde rejim güçleri tarafından gerçekleştirilen Hula operasyonunda birçok sivilin hayatını kaybetmesi bu planı fiili olarak işlevsiz kıldı ve ilk barış teşebbüsü başarısızlıkla sonuçlandı. Aynı yılın Haziran ayına gelindiğinde çatışmalar kaldığı yerden olağan hızıyla devam ediyordu. Uluslararası kuruluşların çatışmayı resmi olarak iç savaş olarak nitelendirmeleri ve savaşın gidişatını etkileyen gelişmeler bu tarihten itibaren gerçekleşmeye başladı.¹⁰

Özgür Suriye Ordusu Humus ve İdlib'te önemli merkezleri ele geçirmeyi başardı ve Şam'a yönelik ağır bir saldırı başlattı. 18 Temmuz'da yapılan intihar eyleminde mevcut ve önceki savunma bakanının yanı sıra Beşar Esad'ın eniştesi (kız kardeşinin eşi) hayatlarını kaybetti. Bu olayın ertesi günü ÖSO, Türkiye - Suriye sınırında bulunan Rakka vilayetini ve Şam ile Halep'i birbirine bağlayan karayolunu kontrol altına almayı başardı. Yine aynı günlerde savaşın kaderini belirleyecek olan Halep Savaşı başlamıştı. ÖSO güçlerinin Kuzey ve Doğu Halep'i kontrol etmesiyle beraber 2016 senesine kadar sürecek olan Halep Savaşı başlamış oldu. Rejim güçlerinin Batı Halep'i elinde tutmaya devam etmesi ve direniş göstermesi çatışmaların Halep şehrinde yoğunlaşmasıyla sonuçlandı. Halep'teki durum çıkmaza sürüklendikçe bölgeye önemli oranda radikal İslami gruplara mensup savaşçı intikal etti. El-Kaide bağlantılı Nusra cephesi bunlardan birisiydi ve savaş süresince önemli bir rol oynadı.¹¹

9. "Syria: 'Hundreds of Thousands' Join Anti-Assad Protests", 2 Temmuz 2011, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-13988701> (Erişim Tarihi 11 Şubat 2017).

10. "Deadly Violence Flares in Syria as EU-Russia Seek Solutions", 4 Haziran 2012, <http://english.alarabiya.net/articles/2012/06/04/218430.html> (Erişim Tarihi 11 Şubat 2017).

11. A.g.e.; Kim Sengupta, Ambushes and Air Strikes as Syrian Regime Fight Rebels Street-by-street to Gain Possession of Aleppo, 2012, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/ambushes-and-air-strikes-as-syrian-regime-fight-rebels-street-by-street-to-gain-possession-of-aleppo-7994450.html> (Erişim Tarihi 11 Şubat 2017).

Suriye iç savaşını, ülkenin yapay ve kurumsal olarak oluşturulan egemenlik sahasına, Baas Partisi yönetiminin idari zaafiyetlerine ve dış devletlerin savaşın neticesini etkilemeye yönelik politikalarıyla ilişkilendirebiliriz.

Ne var ki 2012 ve 2013 yıllarında muhalif grupların bu başarılarına rağmen Suriye rejimi vazgeçmedi ve direnmeye devam etti. Rakka, İdlib, Halep ve Daraa gibi kentlerin kontrolünü büyük ölçüde ele geçirmeyi başaran muhaliflere karşı Şam yönetimi çeşitli ittifaklar kurarak ayakta kalmaya çalıştı. Hizbullah ile yapılan işbirliği sayesinde Şam'ın çevre mahalleleri ve onu Ürdün'e bağlayan yolları büyük oranda kontrol altına alındı. Bununla beraber, Lazkiye'ye yönelik saldırıları püskürtmeyi başardı.¹²

Suriye İç Savaşı sırasında muhaliflerin kendi aralarında yaşadıkları rekabet ve rekabet eden grupların radikalleşmesi olgusu belirgin bir şekilde gözlemlenmiştir. Bu durum isyancı grupların bölünmesine ve radikal gruplara karşı seküler bir yönetimin garantisini veren Esad hükümetinin meşruluğunu pekiştirmesine yol açmıştır. İç savaş sırasında Nusra Cephesi, Ahrar-uş Şam ve Irak Şam İslam Devleti Özgür Suriye Ordusu'ndan bağımsız gündemler izlemeye başladılar. Dönemsel işbirliklerine ve çatışmalara girdiler. Öte yandan, Kuzey Suriye'de Kürt gruplar kontrol ettikleri alanı savunmak için gerek rejim güçleriyle gerekse isyancılarla çatışmaya girmekten kaçınmıyorlar ve egemenlik alanlarını genişletmeye çalışıyorlardı.

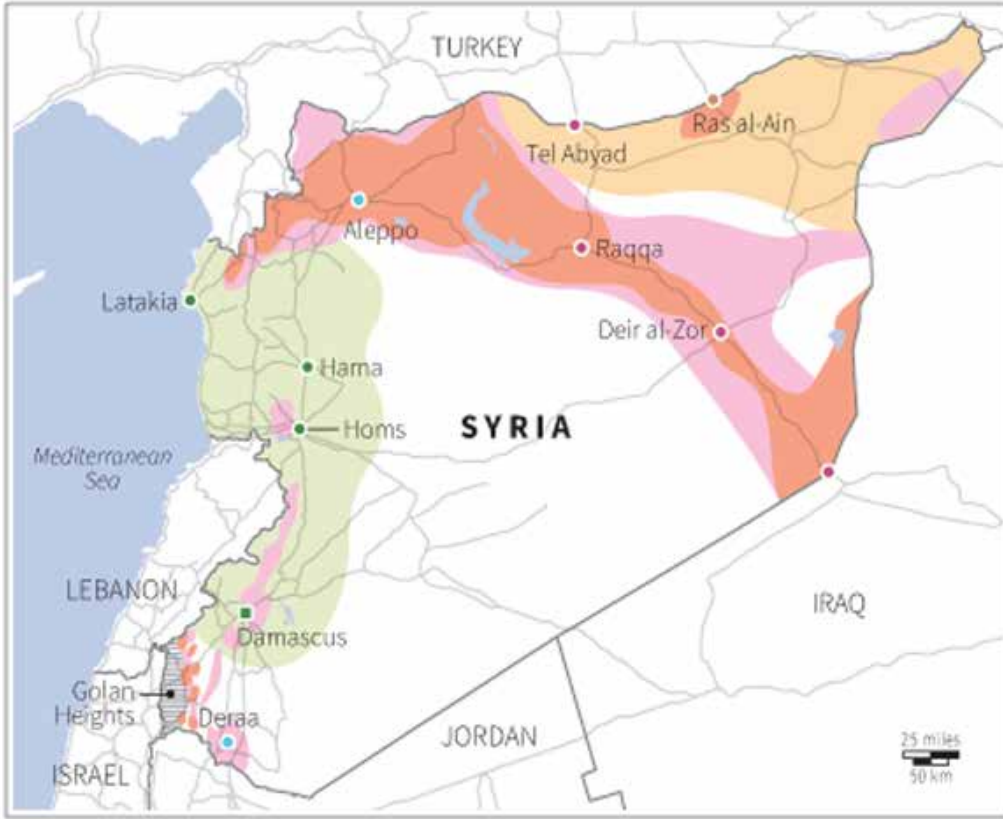
2013 yılında Irak El-Kaidesi ile Nusra Cephesi'nin birleştiğini duyuran Ebu Bekir El-Bağdadi yeni bir sorunun başlangıcına işaret ediyordu. Her ne kadar Nusra ve El-Kaide bu birleşmeyi kabul etmese de muhalifler tarafından ele geçirilen topraklar hızlı bir şekilde IŞİD'in eline geçti. 2014 yılının Haziran ayında Musul'u ele geçirmesiyle beraber IŞİD hem Suriye hem de Irak için bir sorun olarak ortaya çıktı. Özellikle, bölgeye yabancı cihatçı akışının gözle görülür şekilde artması ve IŞİD'in ele geçirdiği bölgelerde edindiği üst düzey silahlar bu sorunun boyutunu daha da büyütüyordu. İlan edilen İslam devleti küresel terörizm listelerine bir numaradan giriş yapmıştı. Bu durum, Esad yönetiminden rahatsız olan ABD'nin önceliklerini dramatik olarak değiştirdi. Esad yönetiminin devrilmesinin IŞİD'in egemenlik alanını genişleteceğinden duyulan endişe, her daim masada tutulan Suriye'ye uluslararası bir müdahale yapılması ihtimalini de ortadan kaldırdı. İlginç olan ise radikal grupların güçlendikçe meşru muhalefet olarak tanımlanan Özgür Suriye Ordusu'nun gittikçe güç ve itibar kaybetmesiydi. Aşağıdaki haritalardan da anlaşılacağı üzere 2013 ve 2015 yılları arasındaki hâkimiyet alanları arasında önemli farklılıklar vardır.

12. Michael B. Kelley, "Assad Thinks He's Winning The Syrian War- And He May Be Right", 25 Nisan 2013, <http://www.businessinsider.com/assad-might-be-winning-the-syrian-war-2013-4> (Erişim Tarihi 11 Şubat 2017).

Battle for control in Syria

WHO'S IN CONTROL

- Mostly government
- Mostly rebel
- Kurds
- Contested
- Al Qaeda-linked groups

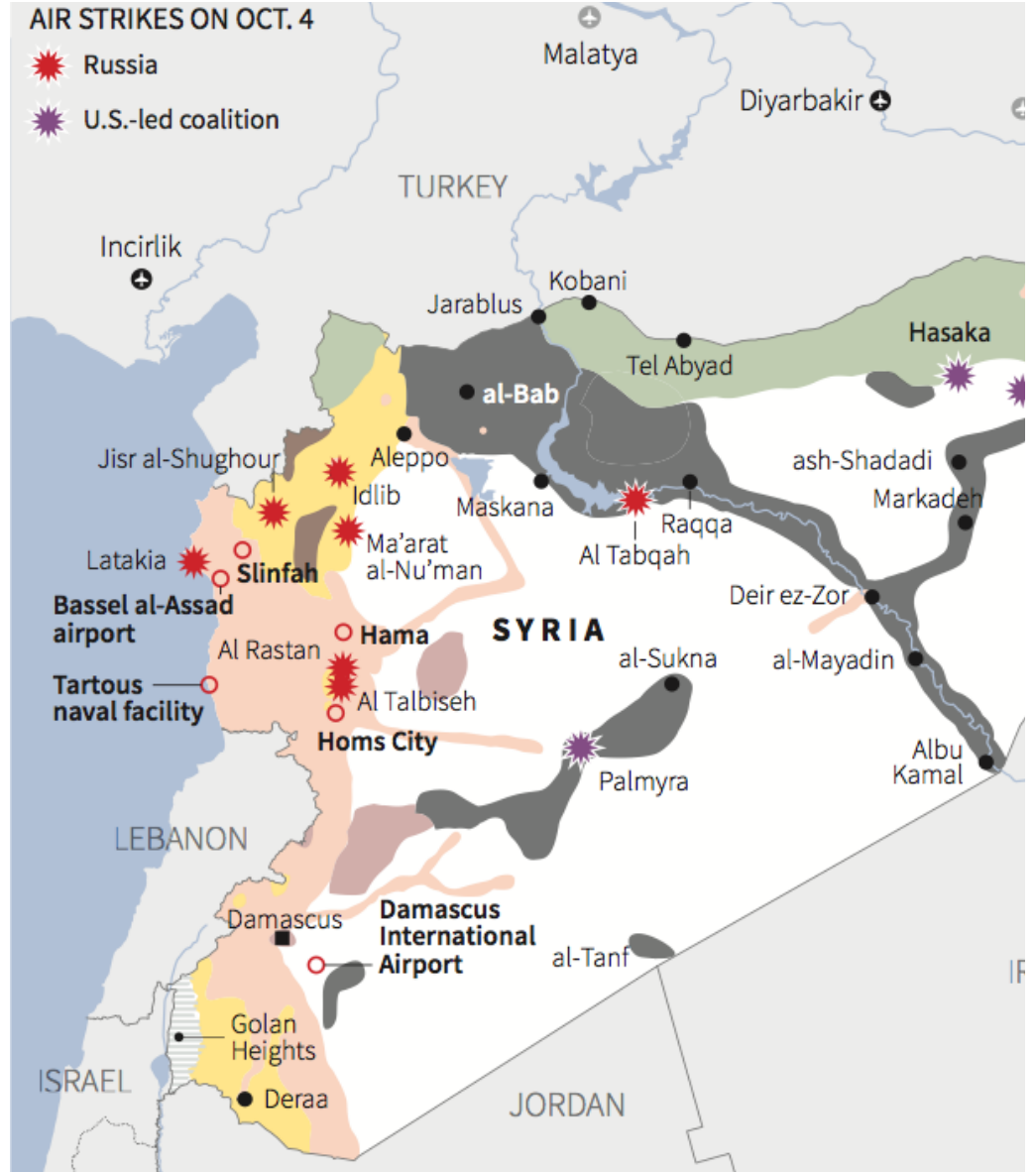
Source: Reuters

Staff, 05/09/2013

REUTERS

HARİTA 1. 2013 yılı Mayıs ayında, iç savaş gruplarının hâkim oldukları topraklar.

Radikalleşme, demokrasi talebiyle başlayan Arap Baharı'nın bütün masumiyetini silip süpürdü. Bu sayede, Esad yönetiminin diplomatik performansı hatırı sayılır bir şekilde arttı ve rejime verilen destek daha meşru bir hal aldı.

Note: location of air strikes are approximated.

Sources: Institute for the Study of War; Ministry of Defence of the Russian Federation; U.S. Ce

HARİTA 2. 2015 yılı Eylül ayında, İç savaş gruplarının hâkim olduğu bölgeler.

Günün sonunda, radikalleşme, demokrasi talebiyle başlayan Arap Baharı'nın bütün masumiyetini silip süpürdü. Bu sayede, Esad yönetiminin diplomatik performansı hatırı sayılır bir şekilde arttı ve rejime verilen destek daha meşru bir hal aldı. Rejimi yıpratmayı ve devirmeyi amaçlayan ülkelerin politikaları ise radikaller ile aynı çizgiye oturma tehlikesiyle karşılaştı ve meşruluk zeminini kaybetti. Ve 2015 senesinin Eylül ayında, Rusya'nın cihatçı gruplarla mücadele etmek için Esad yönetimi tarafından Suriye'ye

davet edilmesiyle görünüm tamamen değişti. Muhalif gruplar arasındaki ton farkı ortadan kalktı ve cihatçılarla mücadele eden her aktörün meşru olarak görüldüğü bir dönemin kapısı aralandı. 2016 senesinin Aralık ayında Halep'in rejim güçlerinin eline geçmesiyle beraber Suriye İç Savaşı'nın fiili olarak bittiğine dair inanç iç ve dış birçok aktör tarafından paylaşıldı. 2017 senesinin Ocak ayında yapılan Astana Görüşmeleri'nde ise ülkede ateşkesin sağlanması ve garanti edilmesi konusunda Türkiye-Rusya ve İran arasında bir anlaşma sağlandı. Ne var ki, önümüzdeki dönemde Suriye haritasının nasıl şekilleneceği ve yeni Suriye rejiminin nasıl kurulacağı konusu uluslararası politikanın insafına kalmış bir şekilde beklemektedir.

Önümüzdeki dönemde Suriye haritasının nasıl şekilleneceği ve yeni Suriye rejiminin nasıl kurulacağı konusu uluslararası politikanın insafına kalmış bir şekilde beklemektedir.

c) Savaşın Sonuçlanması

Savaşın son günlerine gelindiğinde yani 2016 yılı içinde, resim iyice belirginleşmeye başlamıştı. Obama yönetimindeki ABD'nin Esad'a karşı hiçbir askeri müdahalede bulunmayacağı ve asıl önceliğinin IŞİD'e karşı mücadeleye olduğu artık gizlenmiyordu. Bu strateji gereği, Kuzey Suriye'deki Kürt gruplarla, özellikle PYD ile, işbirliği yapmaktan kaçınmayan ABD, PYD'nin varlığından ve aldığı destekten rahatsız olan Türkiye'ye kendi başına hareket etmemesi ve IŞİD'e karşı verilen mücadeleyi zafiyete uğratmaması çağrısı yapıyordu. Dolayısıyla, ABD öncülüğündeki IŞİD karşıtı koalisyon, Esad karşıtı gündemini arka plana itmişti. ABD'nin yeni seçilen başkanı Donald Trump'ın ise, Rusya ile Suriye konusunda uyumlu bir şekilde çalışması bekleniyor. Bu, Trump'ın Esad yönetimiyle bir sorunu olmayacağı anlamına geliyor. Ancak Trump, görevi devraldıktan birkaç gün sonra yaptığı açıklamada, IŞİD'e karşı etkili bir plan hazırlaması için yetkililere talimat verdiğini söyledi. Dolayısıyla, IŞİD karşıtı mücadelenin devam edeceği ve bunun daha sert ve yeni yöntemlere uygulanacağı görülüyor.

Öte yandan, 2015 senesinin Eylül ayında aldığı davet üzerine Suriye'ye doğrudan ve meşru müdahale hakkı kazanan Rusya, IŞİD dışındaki muhalif unsurları sindirmekte başarılı oldu ve Esad rejiminin garantörü gibi davrandı. Bununla beraber, iç savaş sonrası nasıl bir Suriye'nin kurulacağı konusunda Rusya'nın onay vermeyeceği herhangi bir senaryonun uygulanamayacağı da görülmüş oldu. Bu dönemde, Türkiye ve Rusya arasında 2015 yılının Kasım ayında yaşanan jet krizini de hatırlamakta fayda var. Rusya'ya ait askeri jet uçağının, Türkiye sınırını ihlali iddiasıyla Türk Hava Kuvvetleri tarafından düşürülmesinin ardından iki ülke ilişkileri hatırı sayılır bir biçimde gerilemişti. Rusya tarafından Türkiye'ye uygulanan ambargo ile zarar gören ekonomik ilişkiler ve Türkiye'nin turizm gelirlerindeki düşüş taraflar arasında yeniden yakınlaşma zaruretini doğurdu. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'e yazılan mektup sayesinde ilişkiler tekrar restore edilmeye başlandı. Mamafih Türkiye, Rusya'nın Suriye'deki tezlerine daha yakın bir pozisyon aldı ve Esad' sız çözüm ısrarından vazgeçti.

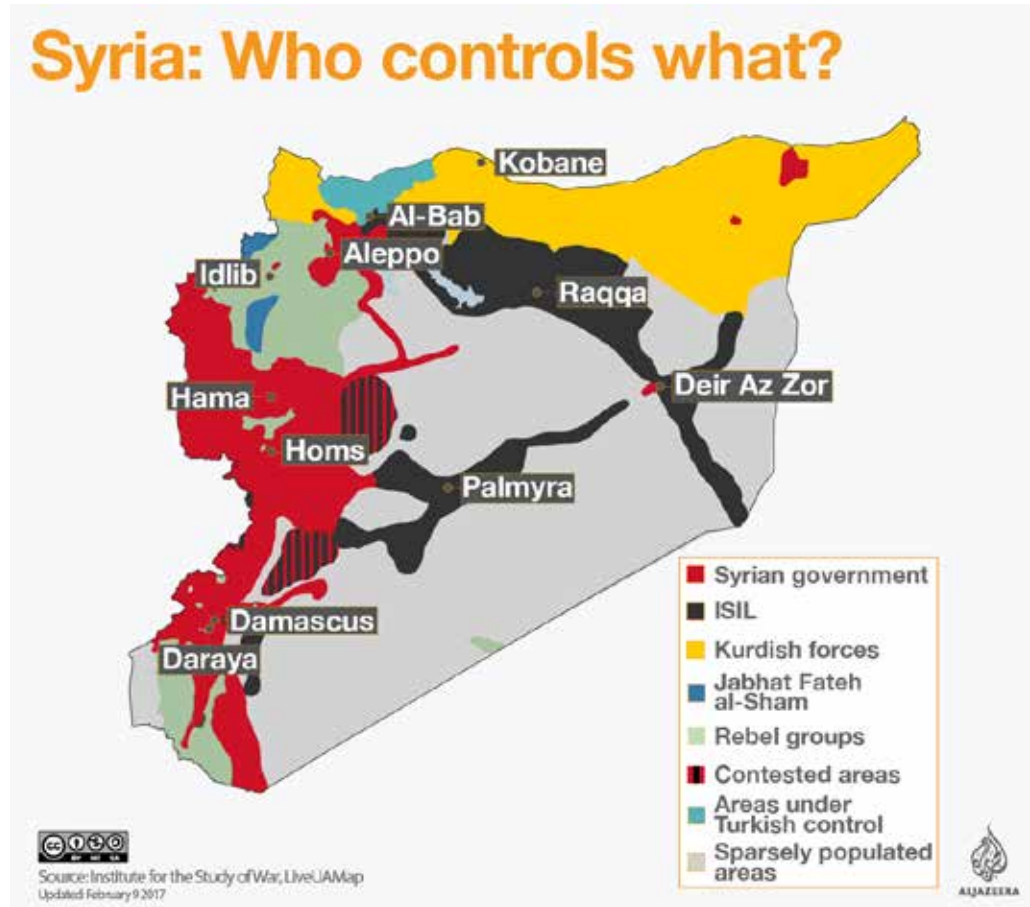
Türk dış politikası iç savaş boyunca dramatik dönüşümler sergiledi. Esad hükümetinin devrilmesi için özellikle Sünni Araplardan oluşan muhalif cepheye her türlü siyasi ve diplomatik desteği veren Türkiye, ABD'den beklediği doğrudan askeri müdahale gerçekleşmeyince ve Esad yönetimi

tahmin edilmeyecek kadar yüksek bir direnç gösterdikçe bu politikasının esiri oldu. Üstelik savaş süresince ortaya çıkan radikal yapılar ve Kuzey Suriye’de otonom hareket eden Kürt gruplar Türkiye’nin güvenlik ajandasını oldukça karmaşık hale getirdi. Türkiye’nin hem kendi içinde yaşadığı çalkantılar Suriye politikasını etkiledi hem de Suriye politikasının yaşadığı kırılmalar Türkiye’nin iç politikasında derin izler bıraktı. Bu konuya ilerleyen kısımlarda tekrar değinilecektir. Ancak, savaşın bitmek üzere olduğu şu günlerde Türkiye’nin Şam hükümetinin meşruluğunu sorgulamadığını ve Astana görüşmelerinde varılan ateşkes anlaşmasına garantör olarak imza attığını söyleyebiliriz. Bu durum bile başlı başına, Türk dış politikasının önceliklerinin savaşın başladığı noktadan ne denli farklı olduğunu göstermeye yetecektir.

Son olarak, iç savaşın aktörlerine odaklanabiliriz. Artık Esad yönetiminin devrilmeyeceği, en azından kısa vadede bir iktidar devri olmayacağı anlaşılmıştır. Fakat mevcut anayasal sistem ve siyasi atmosfer Suriye’de suların durulması için yeterli değildir. Bu bakımdan, iç savaş biterken koltuğunu korumak için Rusya ve İran gibi ülkelerle işbirliği yapmak ve taviz vermek zorunda kalan Beşar Esad, dışarıdan gelen reform ve yeniden yapılanma taleplerine karşı oldukça kırılğan ve hassas hale gelmiştir. Dolayısıyla, ateşkes ve barış inşa etme sürecinde her ne kadar Halep, Şam ve Lazkiye gibi önemli şehirlerin sahibi olarak girse de Esad yönetimi bu ihtiyacın farkındadır. Muhalefet ise bölünmüştür. Daha önce de belirtildiği gibi, radikal grupların yükselmesiyle beraber meşru kabul edilen Özgür Suriye Ordusu etkinliğini kaybetmiştir. 2016 yılının Ağustos ayında Türk Ordusu ile başlatılan Ortak Operasyon ile Suriye’nin kuzeyinde bulunan Cerablus bölgesini ele geçirmiş ve hali hazırda El-Bab şehrinin sınırına kadar dayanmıştır. Radikal gruplar ise kendi aralarında bölünmüştür. Rakka ve El-Bab gibi şehirleri elinde tutan IŞİD’i hariç tutarsak, öne çıkan radikal gruplar Ah-rar-uş Şam, Jaysh-Al Islam ve Nusra Cephesi tarafından kurulan Şam Fetih Cephesidir. Bu gruplar, Halep düştükten sonra şehrin batısına ve İdlib’e çekilmişlerdir. Aşağıdaki haritada da görüleceği gibi, Şam’ın güneyine düşen bölgede etkili olmaya çalışan muhalif gruplar hala mevcuttur. Radikal grupların yanı sıra, Kürtler de belirli bir bölgeyi kontrol etmektedirler. Suriye’nin kuzey bölgesinde oluşturulan bölge Cezira, Afrin ve Kobani kantonlarından oluşan kendi içinde federal bir yapı şeklinde örgütlenmiştir. Federasyon, Demokratik Birlik Partisi’nin (PYD) başını çektiği Demokratik Toplum Hareketi (TEV-DEM) tarafından yönetilmektedir. Ne var ki, PYD’nin

temsil ettiği sol, radikal ve seküler ideoloji özellikle daha muhafazakâr ve Barzani yanlısı tutum benimseyen Kürtleri rahatsız etmekte ve bölgede iç çatışmalara sebep olmaktadır. Bahsi geçen iç savaş gruplarının, iç savaş sonrası Suriye’de nasıl temsil edilecekleri ve egemenlik alanlarının nasıl tanzim edileceği Astana görüşmelerinin konusu olmamıştır. Bu raporun yazıldığı sırada, süreçte etkili olan ve olması beklenen devletler bu konuda kendi pozisyonları hakkında açıklama yapmaya devam etmektedirler.

HARİTA 3. Astana görüşmeleri öncesi son durum

TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE SURIYE

a) Türkiye'nin Politika Çerçevesi

Türk Dış Politikası çalışan akademisyenler, Suriye krizinin başlangıcından bu yana kendilerini kavramsallaştırma krizinin içinde buldu. Halbuki Arap Baharı patlak verinceye kadar 2002 yılında iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin özellikle Ortadoğu'ya yönelik izlediği dış politika entelektüel çevrelerde büyük ilgi uyandırıyor. Bu dönemde birçok akademisyen, Türk Dış Politikasını kavramsallaştırmak için yeni kavramlar öne sürüyordu. Fuat Keyman, bu durumu anlamak için, yapısal faktörlerin altını çizdi ve küreselleşmenin yarattığı sorunların Türkiye'nin sırtına yeni misyonlar yüklediğini iddia etti. Diğer bir ifadeyle, Türkiye'nin Ortadoğu'da artan aktivizmi uluslararası sistemin ona dayattığı bir durumdu.¹³ Benzer şekilde Meliha Altunışık ve Lenore G. Martin ise, ABD'nin Irak işgalinin yarattığı yeni fırsat ve tehditlere dikkat çektiler ve bu durumun Türkiye'yi inisiyatif almaya ittiğini öne sürdüler.¹⁴ Öte yandan, Ortadoğu'ya yönelik politikanın rasyonel bir seçim olduğu da iddia edildi. Aynı zamanda akademisyen olan ve AKP hükümetlerinin dış politika yapım sürecinde başından itibaren etkisi bulunan Ahmet Davutoğlu, çok boyutlu bir dış politikanın ulusal çıkarı güçlendirecek bir strateji olduğunun altını çiziyordu. Ona göre, Türkiye bir okçu gibiydi ve yayı ne kadar doğuya doğru gererse ok batıya doğru daha uzağa gidecektir. Yani, Ortadoğu'ya yönelik politikalarda sağlanacak başarıyı, Türkiye'nin Batı ile olan ilişkilerini düzenleyen bir faktör olarak görmüştür.¹⁵

Ulusal çıkar veya yapısal sınırlama gibi faktörlerden bağımsız olarak Kemal Kirişçi liberal olarak kabul edebileceğimiz bir yaklaşım ile "tüccar devlet" tabirini kullanmıştır. Kirişçi'ye göre, Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleriyle kurduğu diyalog ve diplomasi temelli ilişkiler ticaret yapan aktörlerin de pazarını genişletmiştir. Bu sayede, ekonomik refah siyasal ilişkilerin bir motivasyonu haline gelmiştir.¹⁶ Son olarak, AKP elitinin İslamcı gelenekten geliyor oluşu kimlik değişkeni üzerine yoğunlaşan akademisyenlerin yorumları-

13. E. Fuat Keyman ve Senem Aydın, "Turkish foreign policy in a globalizing world", *Turkish Policy Quarterly* 8.1, 2009, s. 35-42.

14. Meliha B. Altunışık ve Lenore G. Martin, "Making sense of Turkish foreign policy in the Middle East under AKP", *Turkish Studies* 12.4, 2011, s. 569-587.

15. Ahmet Davutoğlu, "Turkey's foreign policy vision: An assessment of 2007", *Insight Turkey* 10.1, 2008, s. 77-96.

16. Kemal Kirişçi, "The transformation of Turkish foreign policy: The rise of the trading state", *New Perspectives on Turkey* 40.1, 2009, s. 29-57.

nı da etkilemiştir. Onlar için, AKP dönemi Türk Dış Politikası'nı çıkar, güç, refah gibi değişkenler ile açıklamak yeterli olmayacaktır. Mesela Bassam Tibi, AKP'nin batı oryantasyonunu araçsallaştırdığını savundu ve Avrupa Birliği ile devam eden olumlu sürecin laikliğin koruyucusu olan ordunun siyasetten çekilmeye zorlanması için pragmatik bir şekilde kullanıldığını ileri sürdü. Bununla beraber, AKP'yi Ortadoğu'ya çeken faktörün ise İslam kardeşliği düşüncesinden kaynaklandığını iddia etti.¹⁷

AKP dış politikasını kavramsallaştırmayı amaçlayan literatürdeki bu çeşitlilik ve renklilik yerini Suriye iç savaşı ile birlikte tatsız, kuru ve yüzeysel bir tartışmaya bırakmıştır. 2011 sonrası dönemde tartışma, AKP'nin politikasını destekleyenler tarafından normatif bir noktaya çekilmiş ve bir diktatöre karşı çıkmanın entelektüeller için ahlaki bir vazife olduğu çağrısı yapılmıştır. Bu çağrı, herhangi bir eleştiride bulunmadan mevcut politikaya iman etmeyi ve koşulsuz bir destek sunmayı gerektiriyordu. Öte yandan, AKP'nin politikasından memnun olmayan çevreler, Suriye muhalefetinin radikalleşmesi üzerine yoğunlaştılar ve Türkiye ile bu cihatçı gruplar arasındaki ilişkinin meşru ve yasal çerçevesini sorgulamakla meşru oldular. Mamafih, Türkiye'nin Suriye politikası uluslararası ilişkiler akademisi tarafından karşılıklı argümanlarla yeteri kadar tartışılmadı. Gündem daha çok, think-tank uzmanlarının, emekli askeri personelin ve köşe yazarlarının yüzeysel yorumlarına terk edildi.

Buna rağmen, Türkiye'nin Suriye politikasını üç farklı yaklaşımla ele alabiliriz. Bunlardan birincisi, Türkiye'nin ABD'nin pozisyonu ile uyum sağlama çabasıdır. 2017 yılının Şubat ayında yazdığı makalesinde, savaş süresince dışişleri bakanı ve başbakan olarak görev yapan Ahmet Davutoğlu, Türkiye'nin ABD tarafından yanıtıldığını öne sürdü ve tabiri caizse başarısızlığın faturasını Obama yönetimine kesti. Davutoğlu'na göre, Türkiye Esad yönetimi ile 2011 yılının Ağustos ayında görüşmüş ve barışçıl bir planı kabul ettirmeyi başarmıştı. Ne var ki, Obama yönetimi tam bu arada acele etmiş ve Esad yönetimini gayri meşru ilan ederek bu süreci bozmuştur. Üstelik bu sert tavrına rağmen, gerekli sert güç enstrümanlarını da kullanmayarak kararsız bir tutum izlemiş ve işlerin çığırından çıkmasına sebep olmuştur.¹⁸

17. Bassam Tibi, *The Sharia State: Arab Spring and Democratization*, Routledge, 2013.

18. "Ahmet Davutoğlu yazdı: Obama'dan Trump'a; Çıkarılacak Dersler ve Karşılaşılabilecek Zorluklar", 3 Şubat 2017, <http://www.karar.com/gorusler/ahmet-davutoglu-yazdi-obamadan-trumpa-cikarilacak-dersler-ve-karsilasilacak-zorluklar-377500> (Erişim Tarihi 11 Şubat 2017).

Davutoğlu'nun bu görüşü, iki farklı yoruma yol açabilir. Birincisi, ABD'nin uluslararası sistemdeki büyük güç olma konumu, Türkiye'ye başka bir politika izleme seçeneği bırakmamıştır. Dolayısıyla, yaşanan sorunların sebebi Ankara'daki karar alıcılar değildir. Onlar, uluslararası sistemin birer mahkûmu olarak Obama'nın kararsızlığının kurbanı olmuşlardır. Ne var ki bu savunma hattı o kadar da sağlam değildir. Zira 2003 senesinde, ABD'nin Irak işgali sırasında, Türkiye Parlamentosu'nun aldığı karar ile ülke savaşan koalisyonu olmaktan vazgeçmişti. Dolayısıyla, George W. Bush'un iddialı gündemine bile direnmeyi beceren ve savaşın içine dâhil olmayı reddeden Türkiye'nin, Obama'nın Suriye politikasına direnememesi bir zorunluluk değil tercih ile de açıklanabilir.

Öte yandan, Davutoğlu'nun Türk dış politikasının ABD'nin alacağı tutuma kendisini endekslediğinin bir anlamda itirafıdır. Bu ise başlı başına önemli bir stratejik hataya işaret eder ve uluslararası ilişkilerin doğasıyla uyumsuz bir dış politika davranışına işaret eder. Zira lokomotifin arkasına takılan vagon olmak, lokomotifin gideceği yöne gitmeyi ve kendi dış politika yapım alanından kendi isteğiyle vazgeçmeyi gerektirir. Bu durum, daha az kaynak tüketerek daha fazla çıkar elde etmeyi beraberinde getirirse de vagon olarak tanımlanan ülkeyi de kendi üretmediği politikalardan ötürü tehlikeye açık hale getirir. Dolayısıyla, Davutoğlu'nun öne sürdüğü açıklama her iki durumda da ABD'nin etkisinin Ankara tarafından hatalı bir şekilde yorumlandığını itiraf etmektedir.

O halde, diğer açıklamalar Ankara'nın bu hatalı yorumlamayı niçin yaptığına odaklanmaktadır. Bu noktada Şaban Kardaş, kimlik ve ulusal çıkar arasında bir bağlantı olduğunu tespit etti. Kardaş'a göre bölgenin dinamik siyasi atmosferi yeni tehdit ve fırsatlar yaratmıştır ve Türkiye'nin izlediği politika bu değişimlere tepki vermekten başka bir şey değildir. Kardaş bu noktada, kimlik ile çıkar kavramlarının birbirinden bağımsız düşünülemez olduğundan bahseder ve Türkiye'nin Suriye üzerinde etkili olmaya çalışırken belirli bir kimlik grubuyla işbirliği yapmasını çıkar beklentisiyle açıklar. Diğer bir ifadeyle, Türkiye, kimlik kartını kullanarak bölgeye etki etmeye çalışmıştır. Bu görüşlerin üzerine Kardaş, Türkiye'nin bütün gruplarla eşit mesafede olması halinde şu anki durumdan daha iyi bir durumda olacağıının bir garantisi olmadığını iddia eder.¹⁹ Mamafih, bu yaklaşımın da iki sorunlu noktası vardır. Birincisi kimlik olgusunun ulusal çıkarları savunma-

19. Şaban Kardaş, "Dönüşen Bir Coğrafya'da Yalnız Bir Dış Politika (?)", *Analist*, Ekim, 2013, s. 32.

ya yeteceği düşüncesi ve materyal güç kapasitesi ve sert güç kullanımı gibi faktörleri ihmal etmesidir. Daha somut bir ifadeyle, Türkiye'nin Suriye muhalefeti ile benzer ideolojik veya mezhepsel bağlarının bulunması, bu grupların Esad rejimini devirmesine ve iktidarı devralmasına yardım etmemiştir. Bunun için daha fazlası gerekmektedir. Dolayısıyla, çıkarlarını savunmak isteyen Türkiye bölgeye askeri müdahalede bulunma veya muhalif grupların askeri güçlerini destekleme gibi formülleri uygulamak zorundaydı. Ancak bunu yapmadı. Ve bunu yapamayınca hem benzer kimlik grupları güçsüz kaldı hem de bu kimlik gruplarının savaştığı aktörler ile Türkiye arasındaki ilişkiler koptu. İkinci olarak, belirli bir kimlik üzerinden çıkar savunusu yapmak, diğer kimlikleri de dışlamayı beraberinde getirmektedir. Ve bu dışlama sadece bir bölge ile sınırlı kalmaz, kimliği kullanmaya çalışan ülkenin bütün dış politikasını etkileyebilir. Yani, Sünni veya Müslüman Kardeşler eğilimli grupları desteklediği için Türkiye'nin sadece Esad yönetimi ile değil, aynı zamanda Rusya, Mısır, İran ve Irak gibi aktörler ile de ilişkileri bozulabilir. Bu durum ise, Suriye'de elde edilmesi umulan siyasi kazanımların başka sahalarda harcanması anlamına gelecektir. Günün sonunda, Türkiye'nin kimlik üzerinden sürdürdüğü Suriye politikasını, ulusal çıkar kavramı ile rasyonalize etme çabası, ya bahsi geçen ihtimallerin düşünülmediğini (ki düşünülmesi gerekirdi) ya da çıkarın kimliği değil kimliğin çıkarı araçsallaştırdığı bir durumu işaret ediyor.

Kimliğin çıkarı araçsallaştırdığı ihtimali, Türkiye'nin iç savaş süresinde Suriye'ye yönelik politikasını açıklamaya çalışan üçüncü ve son yaklaşımdan bahsetmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu konuya en doğrudan yaklaşanlardan birisi Svante E. Cornell'dir. Ona göre, Arap Baharı ile beraber ülkelerindeki iktidara ortak olan Müslüman Kardeşler ve bağlantılı gruplar, AKP'nin uzun süredir derinlere gömdüğü siyasal İslamcı ve Osmanlıcı eğilimlerini tekrar ortaya çıkartmıştır. Ona göre, AKP'nin izlediği pan-İslamist ajanda başarısızlığa uğramasına rağmen söylem değişmemiştir ve yaşanan başarısızlıklara rağmen bu politikada ısrar edilmiştir.²⁰ Benzer şekilde, Behlül Özkan ve Ümit Kıvanç gibi isimler de, pan-İslamizm ve Neo-Ottomanizm (Yeni Osmanlılık) gibi ideolojik takıntıların Türkiye'nin Suriye politikasını şekillendirdiğini ve rasyonel hamleler yapmaktan alıkoyduğunu öne sürmüşlerdir.²¹

20. Svante E. Cornell, "Understanding Turkey's Tilt", *The Journal of International Security Affairs*, no. Fall/Winter, 2014, s. 29-35.

21. Behlül Özkan, "Turkey, Davutoglu and the Idea of Pan-Islamism", *Survival*, 56.4, 2014, s. 119-140.; Ümit Kıvanç, *Pan-İslamcının Macera Kavuzu*, Ankara, İletişim, 2015.

Ortaya konan bu argüman, 2016 senesinin Mayıs ayında, Suriye politikasından sorumlu tutulan ve Ahmet Davutoğlu'nun başbakanlık görevinden istifa etmeye zorlanmasıyla birlikte ağırlık kazandı. İç savaş süresince, dışişleri bakanı ve başbakan olarak görev yapan Davutoğlu'nun istifasının ardından Suriye politikası yön değiştirdi. Suriye'nin geleceği konusunda Rusya ile işbirliği yapmak ve Esad yönetimini meşru kabul etmek gibi adımlar Davutoğlu'nun gidişinden sonra atıldı. Yani, ideolojik ve kimliksel takıntılar terk edildi ve reel politik bir dile geri dönüldü. Ne var ki, Türkiye'nin yeni dönemdeki tehdit algısı Suriyeli Kürtler üzerine yoğunlaştı ve bunun da kimlikten azade bir tehdit algılaması olduğunu söylemek çok zor.

b) İç Savaşın Türkiye'ye Etkileri

Suriye İç Savaşı, Türkiye için birçok tehdit ve problemin kaynağı olmuştur. Geride bıraktığımız 6 sene içerisinde bu problemler tartışma konusu olmuş, iç ve dış siyaseti şekillendirmiş ve yeni tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu süre içerisinde karşılaşılan en büyük sorunlardan birisi, Suriye'deki savaş ortamından kaçan sığınmacılardır. Türkiye'nin maruz kaldığı göç dalgası, ülkenin sindirim kapasitesinin çok üzerindedir. Savaşın ilk günlerinde, kritik eşik olarak tanımlanan 100 bin rakamı fersah fersah aşmıştır. Sığınmacıların yarattığı zorluklardan ilk olarak ekonomik alan nasibini almıştır. Türkiye sığınmacı kampları kurmak ve organize etmek için kaynaklarını seferber etmek zorunda kalmıştır ve bunu vergi mükelleflerinin katkısıyla oluşturulan kamu bütçesinden finanse etmiştir. Buna ek olarak, şehir merkezlerine gelen ve iş arayan sığınmacılar, yasal boşluklardan dolayı iş piyasasının altında istihdam edilmişlerdir. Bu durum, hem Türkiye vatandaşlarının işsizlik sorunu yaşamasına hem de Suriyeli sığınmacıların kötü koşullarda ve denetimsiz çalışmalarına sebep olmuştur. Mamafih, yerel ve uluslararası alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının gayretleri ve Avrupa Birliği ile imzalanan geri kabul anlaşmasının sonucunda yapılan hibe anlaşmaları sayesinde, sığınmacılara yapılan yardımların yükü paylaşılmıştır. Ne var ki, Suriyeli sığınmacıların kaçak çalıştırılması ve bu durumun yerel birimlerde sebep olduğu işsizlik sorunu halen daha devam etmektedir.²²

Bu dönemde Türkiye'nin yaklaşık 3 milyon sığınmacıya ev sahipliği yapması uluslararası toplumun takdirlerine mazhar olurken sığınmacıların politik bir pazarlık aracına dönüştürüldüğünü iddia edenler de vardır. Bu görüşe göre, Avrupa ülkelerinde baş gösteren sığınmacı akınına uğrama korkusu, onları Türk hükümetine kredi vermeye ve ülkenin Avrupa Birliği normlarından uzaklaşmasına sessiz kalmaya itmiştir. Bu durum, Ankara hükümeti tarafından istismar edilmekte ve sığınmacıların Türkiye'de tutulması, AB ile Türkiye ilişkilerini düzenleyen bir enstrüman olarak kullanılmaktadır.²³

Suriye İç Savaşı sırasında, Türkiye'nin güvenlik atmosferi de önemli meydana okumalarla karşılaşmıştır. Türkiye'nin savaş süresince kendisini soktu-

22. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, Ankara, ORSAM-TESEV, Ocak 2015.

23. Gonca Yağcı, "Daily Telegraph: Türkiye Avrupa'nın Dostu Değil", Tavri Şantaj, 9 Mart 2016, <http://www.radikal.com.tr/turkiye/daily-telegraph-turkiye-avrupanin-dostu-degil-tavri-santaj-1525403/> (Erişim Tarihi 11 Şubat 2017).

ğu durum birçok düşman edinmesini de beraberinde getirmiştir. Öncelikli olarak, Esad yönetimi ile kopuş yaşanması, Suriye'deki Esad karşıtı diğer aktörlerle işbirliği içerisinde olunan bir durumu ortaya çıkarmamıştır. Muhalefetin bölünmesi ve radikalleşmesi, Türkiye'nin bu aktörlerle olan ilişkisini de etkilemiştir. IŞİD'in ortaya çıkışıyla beraber Türkiye'nin uluslararası sistemde kurduğu ittifak ilişkileri onu IŞİD'in karşısında konumlandırmıştır. Zira 2014 yılının Haziran ayında, IŞİD'in Musul'u işgal etmesi ve hemen ardından Türkiye'nin Musul Konsoloslukuna baskın yaparak Konsolosluk çalışanlarını rehin alması bu gerginliğin sinyalini vermişti. Her ne kadar, bu konu yeteri kadar aydınlatılmasa ve konsolosluk çalışanlarının neden Musul'u terk etmedikleri kamuoyunda kapsamlı bir şekilde tartışılmasa da bu tarihten itibaren iki aktör arasında birbirlerinin güvenliklerini tüketebilecek bir ilişki olduğu iddia edilebilir. Zira 2015-2017 yılları arasında düzenlenen Suruç, Gar, Atatürk Havalimanı ve Reina saldırısı gibi terör eylemlerinde IŞİD izine rastlanmıştır. Zaten, 2016 yılının Ağustos ayında başlayan Fırat Kalkanı Operasyonu'nun temel amacı IŞİD'in hâkim olduğu coğrafyaları ele geçirmektir. Bu raporun yazıldığı günlerde, Türk ordusu ile IŞİD El-Bab şehri için savaşmaya devam ediyor.

Güvenlik boyutu olan, ancak etkileri sadece güvenlik ile sınırlı olmayan ve hem Suriye'de yaşanan iç savaştan ziyadesiyle etkilenen hem de savaşın gidişatını etkileyen bir başka konu da Kürt sorunudur. Bu sorun, savaşın başladığı andan itibaren, Ankara hükümeti tarafından farklı politikalarla ele alınmıştır ve Türkiye'nin kendi Kürt sorununa yaklaşım tarzı onun Suriye'deki Kürtler ile olan ilişkisini de etkilemiştir. 2009 yılında başlatılan Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi, Kürt sorununu Türk Devletinin geleneksel yöntemlerinden farklı bir anlayışla çözmeyi amaçlamış ancak sürecin iyi planlanmadığı ve milliyetçi çevrelerin ve seçmenlerin tepkileri ortaya çıkınca rafa kalkmıştı. Bu projenin başlatıldığı zaman, AKP'nin politik sistem içerisindeki konumu da henüz sağlamlaşmamıştı. Bu yüzden projenin geri çekilmesi pragmatik bir hamleydi ve bu geri çekiliş AKP'nin sert bir milliyetçi ajanda benimsemesini de beraberinde getirmedi. Zira 2013 senesinin Ocak ayında, bu proje "çözüm süreci" başlığıyla tekrar masaya geldi. AKP hükümetinin inisiyatifiyle başlayan süreç, sorumlu tayin edilecek bürokratik birimler ile PKK arasında bir müzakereyi içeriyordu. Bu sürecin başlamasıyla birlikte, ateşkes ilan edildi ve Türkiye'nin Kürt sorununu güvenlikçi politikalar yerine siyasal yollarla çözeceğine dair bir umut doğdu. Bu süreç, sadece Türkiyeli Kürtler ile değil aynı zamanda PKK'nın Suriye

Ortaya çıkarılabilecek savrulmanın yeni güvenlik sorunları üretmemesi için, Türkiye içindeki kutuplaşmaya ve iktidar namzetlerinin çoğulcu ve katılımcı demokratik modeller dışındaki meşruluk arayışlarına son verilmesi gerekmektedir.

kolu olan PYD ile olan ilişkileri de etkiledi. PYD, Kuzey Suriye’de otonom yönetimler inşa ederken ve egemenlik alanını genişletirken, Türkiye bu konuyu sınır ötesi müdahale gerektiren öncelikli bir tehdit olarak görmemiştir. Ancak, ortada pürüzsüz bir tablonun olduğunu söylemek de çok zordur. Zira IŞİD’in ortaya çıkması ile beraber, Suriyeli Kürtler ile bu örgüt arasında kaçınılmaz olarak bir rekabet doğmuştur. 2014 yılının Eylül ayında, IŞİD’in PYD kontrolündeki Kobani’yi kuşatmasıyla beraber bu rekabet zirveye çıkmıştır. Kuşatmanın sürdüğü günlerde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın “Kobani düştü, düşecek” ve “Bizim için IŞİD neyse PKK da odur” sözleri Türkiyeli Kürtler tarafından büyük tepkiyle karşılanmıştır. Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgede kitlesel eylemler yapılmış ve Türkiye’nin IŞİD işgaline karşı tepkisizliği protesto edilmiştir. 6-7 Ekim Olayları olarak adlandırılan eylemler sırasında İnsan Hakları Derneği’nin raporuna göre, 46 kişi hayatını kaybetmiş, 682 kişi de yaralanmıştır. Kobani konusu, uluslararası toplumun da dikkatini çekmiş ve Türkiye’nin Kobani’ye destek vermesi yönünde birçok kampanya başlatılmıştır. Oluşan baskı karşısında, Türkiye politika değiştirmiş ve Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi’ne bağlı peşmergelerin kendi topraklarını kullanarak Kobani’ye geçişine ve Kobani’ye destek vermesine izin vermiştir. Yaşanan krize rağmen Türkiye, PYD ile arasındaki diyalog mekanizmalarını işletmekten imtina etmemiştir. Kobani krizin yaşandığı günlerde, PYD lideri Salih Müslim Türkiye’yi ziyaret etmiş ve bazı bürokratlarla görüşmelerde bulunmuştur. Buna ilaveten, 2015 yılının Şubat ayında başlayan Şah Fırat Operasyonu Türkiye ile PYD arasındaki ilişkileri bir kez daha gündeme getirmiştir. Özellikle Halkların Demokratik Partisi (HDP) ve PYD yetkililerinin iddiasına göre, Suriye toprakları içerisinde bulunan Süleyman Şah Türbesi’ndeki Türk askerlerini tahliye etmeyi amaçlayan operasyon, Türk Silahlı Kuvvetleri ile PYD’nin askeri kanadı ile birlikte yürütülmüştür.²⁴

Ne var ki, Türkiye ile Suriye Kürtleri arasında ortaya çıkan işbirliği zemini 7 Haziran Genel Seçimleri sonrasında çözüm sürecinin askıya alınmasıyla birlikte kaybolmuştur. Kürt sorununa hâkim olan güvenlikçi yaklaşım, PKK ile mücadelenin tekrar başlamasına ve kaçınılmaz olarak PYD’nin de bir ulusal güvenlik sorunu olarak tanımlanmasını beraberinde getirdi. Bu dönemde, PYD’nin Suriye’deki kazanımlarını korumak ve Türkiye’yi içeride

24. Uğur Ergen ve Selçuk Şenyüz, “YPG: Şah Fırat Operasyonuna Destek Verdik”, 23 Şubat 2015, <http://www.hurriyet.com.tr/ypg-sah-firat-operasyonuna-destek-verdik-28271808> (Erişim Tarihi 11 Şubat 2017).

meşgul etmek için PKK'yı özyönetim stratejisi izlemeye ittiğini iddia edebiliriz. Bu strateji, savaşı şehirlere taşımış ve birçok sivilin mağdur olmasına yol açmıştır. Öte yandan, 7 Haziran 2015 seçimlerinde tek başına hükümet kurma yeterliliğini kaybeden AKP hızlı bir biçimde milliyetçi ve güvenlikçi bir dil benimsedi. Seçim sonrası hiçbir partiye koalisyon teklif etmeyen ve sistemi erken seçime götüren AKP, bu şekilde kaybettiği oyları geri toplamayı umarken PKK ve PYD'nin de benzer bir politika benimsemesi şiddet sarmalının önünü açtı. Bu tarihten itibaren, sivil Kürt siyasetinin ve barış söyleminin alanı daraldı. Ve Suriye'den kaynaklanan ve Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden bir aktör daha ortaya çıkmış oldu. Türk hükümeti, 2016 senesi içerisinde yaşanan birçok canlı bomba eyleminin faillerinin PYD bağlantılı olduğunu öne sürdü.

Son olarak, Suriye İç Savaşı, Türkiye'nin genel anlamda uluslararası ilişkilerini de etkiledi. Esad yönetimine kategorik olarak karşıt olmak, Esad'ı destekleyen ülkeler olan Rusya ve İran ile olan ilişkileri olumsuz yönde etkilerken PYD'yi terör örgütü olarak kabul etmek PYD ile IŞİD'e karşı işbirliği yapan ABD ile ilişkileri oldukça zayıflattı. Her ne kadar, Ahmet Davutoğlu'nun istifasından sonra, Esad yönetimini meşru kabul eden ve bu sayede Rusya ve İran ile yeni diyalog mekanizmaları kurmayı başarabilen bir dış politika profili ortaya çıksa da bu durum beraberinde yeni problemler üretmiştir. Mesela, Esad yönetimi ile Rusya ve İran üzerinden kurulan ilişkiler körfez monarşilerini tedirgin etmiş ve Türkiye'yi yüksek tondan eleştirmelerine sebep olmuştur. Öte yandan, Türkiye'nin ABD ile PYD yüzünden bozulan ilişkilerini Rusya ile ikame edebileceğini iddia eden kesimlerin politika yapım sürecinde artan etkinlikleri göze çarpmaktadır. Bu söylemin ciddileşmesi, Türkiye için telafisi mümkün olmayan bir savrulmayı beraberinde getirebilir.

Esad yönetimine kategorik olarak karşıt olmak, Esad'ı destekleyen ülkeler olan Rusya ve İran ile olan ilişkileri olumsuz yönde etkilerken PYD'yi terör örgütü olarak kabul etmek PYD ile IŞİD'e karşı işbirliği yapan ABD ile ilişkileri oldukça zayıflattı.

GELECEK PERSPEKTİFİ

Türkiye’yi Suriye’de nasıl bir gelecek bekliyor? Bu sorunun cevabını vermek için Türkiye’nin iç politikasına, bölgesel aktörlerin beklentilerine ve yapısal aktörlerin stratejilerine ayrı ayrı odaklanmak gerekiyor. Ve her bir analiz çerçevesinin birbiriyle olan ilişkisi bize geleceğe dair bir fikir verebilir. Bu raporun yazıldığı tarihlerde, Türkiye iç politikası oldukça karmaşık ve kutuplaşmış günler yaşıyordu. Özellikle Recep Tayyip Erdoğan’ın, 2014 yılında cumhurbaşkanı seçilmesiyle beraber başlayan başkanlık sistemi tartışması ülkenin son 3 senesine damgasını vurmuştur. 7 Haziran 2015 tarihinde yapılan genel seçimlerden önce, kampanya sürecine katılan Erdoğan, halktan 400 milletvekili istemiş ve bunun başkanlık sistemine sorunsuz geçiş için elzem olduğunun altını çizmiştir. Zira referanduma gitmeden yapılacak anayasa değişiklikleri için parlamentonun 550 üyesinin en az 367’sinin evet oyu vermesi gerekmektedir. Ne var ki, seçimler ile birlikte başkanlık sistemi tartışması ertelenmek zorunda kaldı çünkü AKP oyların ancak %40’ını almayı başardı ve meclisteki çoğunluğunu kaybetti. Bu tarihten itibaren, 2013 yılının Ocak ayında başlayan çözüm süreci ve ateşkes dönemi sona erdi. Yapılan analizler, AKP’nin seçimler öncesi benimsediği muğlak söylemlerin hem milliyetçi kesimde hem de muhafazakâr Kürt seçmen üzerinde olumsuz bir etki yaptığını gösterdi. Üstelik çözüm süreci ile birlikte, Kürt siyasal partilerinin meşru aktörler haline gelmesi, HDP’ye oy verecek vatandaşların kriminalize olma korkusunu önemli ölçüde azalttı. Dolayısıyla, 7 Haziran sonrası askıya alınan çözüm süreci ve AKP hükümetinin yeniden milliyetçi ajandaya dönmesi hem milliyetçi seçmeni cezbedi hem de HDP’nin tekrar kriminalize olmasını beraberinde getirdi. Bunun sonucunda muhafazakâr Kürtler de yeniden AKP’ye döndüler.

Bu durum, Türkiye’nin PYD’ye karşı daha agresif bir politika izlemesini gerektirdi. Özellikle Rusya’nın Esad yönetimine ve müttefiklerine yardım için Suriye’de askeri varlık bulundurma kararından sonra, Türkiye iç siyaseti ısındı. 2015 Kasım’ında, sınır bölgesinde Türk jetleri tarafından düşürülen Rus uçağı ikili ilişkileri oldukça kötüleştirdi. Bu durum, PYD’ye kuvvetli bir müttefik daha kazandırırken Türkiye PYD’ye karşı aradığı desteği ABD’den bulamadı. Yükselen anti-Amerikancılık, Ahmet Davutoğlu’nun istifa etmesi ve birçok kabine üyesinin 15 Temmuz Darbe girişiminin ardında ABD kurumlarının olduğunu düşünmesi, AKP yönetiminin Rusya ile yakın ilişkiler kurmasının yolunu açtı. Bu ittifak, ABD’ye alternatif oluşturabilir ancak bu-

nun sebebi PYD'ye karşı izlenen politikadan kaynaklanmamaktadır. Zira PYD yüzünden ABD ile ilişkileri bozulan Ankara, Rusya'nın PKK'yı terör örgütü olarak tanımadığını, PYD'ye silah yardımı yaptığını, PYD kontrolündeki bölgede bir Rus üssü olduğunu ve ateşkes anlaşması sonrası Suriyeli Kürtlerin Rusya'nın moderatörlüğünde özerk statüye kavuşabileceklerini bilmiyor olamaz. O halde, bu dönüşümün sebebi nedir?

Tespitimiz şudur ki; 15 Temmuz sonrası oluşan atmosferde tekrar gündeme gelen ve 16 Nisan'da yapılan referandum ile kabul edilen başkanlık sistemi ve bunun ülkenin rejimi üzerinde yaratabileceği dramatik kırılmaya ABD'nin kredi vermeyeceği fakat Rusya'nın destekleyeceği ihtimali mevcuttur. Bu ihtimal çerçevesinde, Türkiye, demokratik kalitesini yitirdikten sonra NATO sisteminin bir parçası olmaya devam edemeyecekse ve Avrupa Birliği ile olan ilişkileri kesilecekse yeni rejimine garantör olabilecek bir dış aktör arayışı içerisine girmiştir. 2019 yılında yapılması planlanan başkanlık seçimlerine kadar yaşanacak olan süreçte, AKP mecburi olarak milliyetçi bir dil benimsemeyi ve güvenlikçi bir politika izlemeyi sürdürecektir. Mamafih, Türkiye yeni rejime gösterilen saygı ve tanınan kredi karşılığında Rusya'nın Suriye planına ve Kürtlere biçtiği yeni role rıza göstermeye zorlanabilir. Milliyetçi gündemi takip ettiği takdirde AKP hükümetini hem ABD hem de Rusya ile karşı karşıya getirebilir.

Bu süreçte gündeme gelebilecek bir başka senaryo ise, ABD'nin Esad karşıtı gündemine geri dönmesi olabilir. 7 Nisan 2017 günü, ABD Deniz Kuvvetleri tarafından düzenlenen füze saldırısının hedefi Suriye'nin El Şayrak üssü olmuştur. Suriye ordusunun İdlib'te yaşayan sivillere yönelik kimyasal silah kullandığı üzerine yapılan bu operasyon, ABD'nin pozisyonunun sorgulanmasına sebep olmuştur. Bu operasyonun ardından, Türk yetkililer ardı ardına açıklamalarda bulunmuş ve Esad yönetiminin bir an önce devrilmesi gerektiğinin altını çizmişlerdir. Anlaşılmaktadır ki, Türkiye'nin Astana sürecinde Rusya ve İran ile girdiği işbirliği ve Esad yönetimini meşru görme eğilimi, ABD'nin pozisyonuna göre değişme gösterebilir. Bu durumda, Türkiye'nin Rusya ve İran ile olan ilişkileri dramatik bir bozulabilir ancak Türk yönetimi ABD ile aradığı yakınlaşma ve daha kuvvetli bir meşruluk elde etme fırsatına kavuşmuş olur.

Bölgesel denklem ise benzer bir karmaşıklık içermektedir. Obama yönetiminin ve Rusya'nın İran ile işbirliği yapması ve İran etkisinin önce Irak ve ardından da Suriye'ye yayılması İsrail ve Körfez ülkelerini tedirgin etmiştir.

ABD ile yaşadığı sorunlarda genel olarak arkasında Rusya'yı bulan ancak ABD-Rusya işbirliği sayesinde bu destekten mahrum kalabilecek İran ile kendi iç rejim tartışmasını hem Kürt sorunu boyutuyla hem de daha kapsamlı ittifak projeleriyle uluslararası ilişkilerinin konusu haline getiren Türkiye bu yapısal değişimin kaybedeni olabilirler.

Bu rahatsızlık Selefi radikalizmin artması şeklinde tezahür etmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'nin Rusya ve İran ile beraber Suriye'deki ateşkes sürecine kefil olması onun Körfez ülkeleri ile olan ilişkilerini sarsabilir. Bu ilişkilerin ekonomik boyutu da hesaba katıldığında Türk ekonomisi bu dönemde zayıflayabilir. Öte yandan, İsrail ile varılan anlaşma ve Mavi Marmara konusunun kapanmış olması Türkiye'yi bu cephede rahatlatmıştır.

Ne var ki, Trump yönetiminin İran'a karşı sert açıklamalar yapması, bölge devletlerinin İran'a karşı ABD ile işbirliği yapma eğilimini arttırabilir. Ortaya çıkabilecek bu yeni ittifak, ABD'nin nihai karar verici ve uygulayıcı konumunu pekiştirebilir. Bu durumda, Suriye'nin geleceği konusunda Rusya ile ABD'nin birlikte hareket etme kararı, İran ve Türkiye dışındaki geniş bir koalisyonu memnun edebilir. Ne var ki, ABD ve Rusya arasında Suriye'nin geleceği konusunda anlaşmazlık yaşanması durumunda, Türkiye'nin ABD ile birlikte hareket edeceği öngörülmekte ve kendi ajandasını bu ilişkiye endeksleyeceği beklenmektedir.

Yapısal düzlemde ise Trump ile Putin yönetimleri arasındaki ilişki Suriye meselesinin geleceğini belirleyecektir. Trump, Moskova'yı küresel cihatçı radikalizmle mücadelede güvenilir bir ortak olarak görme eğilimindedir. Suriye meselesi düşünüldüğünde, önceliğin IŞİD ile mücadele olduğu ve bunun ABD ile Rusya işbirliği ile gerçekleştirileceği öngörülebilir. Benzer şekilde, Suriye'de barış kurma süreci de bu iki aktör tarafından planlanabilir. Bu durumda, her iki devletin de rezerv koymadığı Kürt otonomisi ve güvenli bölge gibi konular masada yer bulabilir. ABD ile yaşadığı sorunlarda genel olarak arkasında Rusya'yı bulan ancak ABD-Rusya işbirliği sayesinde bu destekten mahrum kalabilecek İran ile kendi iç rejim tartışmasını hem Kürt sorunu boyutuyla hem de daha kapsamlı ittifak projeleriyle uluslararası ilişkilerinin konusu haline getiren Türkiye bu yapısal değişimin kaybedeni olabilirler. Öte yandan, ABD'nin El Şayrak üssüne düzenlediği füze saldırısı ABD-Rusya ittifakının kolay gerçekleşmeyeceğini de gözler önüne sermiştir. Yaşadığımız süreçte, ABD'nin Suriye politikasının henüz netleşmediği ve benzer saldırıların arkasının gelip gelmeyeceği açısından belirsizliklerle doludur. Eğer iki güç arasında bir rekabet ortaya çıkarsa, Türkiye için bir taraf tutma mecburiyeti ortaya çıkabilir ve onun Rusya ile kurmaya çalıştığı yakın ilişkiler sarsılma tehlikesi yaşayabilir.

Önümüzdeki sürecin olumsuz etkilerinden korunmanın en sağlıklı yolu, geçici çıkar hesapları üzerinden kırılğan pazarlıklar yapmak ve sert güç

enstrümanlarını kullanmak değildir. Ortaya çıkabilecek savrulmanın yeni güvenlik sorunları üretmemesi için, Türkiye içindeki kutuplaşmaya ve iktidar namzetlerinin çoğulcu ve katılımcı demokratik modeller dışındaki meşruluk arayışlarına son verilmesi gerekmektedir. Zira, militarizm ve Batı karşıtlığı üzerinden organize edilen kitlelerin gerçek ile bağlantısı kesilmekte ve hâkim söyleme itiraz eden her görüş hızla kriminalize edilmektedir. Bu durum ise, alternatif görüşlerin ortaya çıkmasını ve adımların yeteri kadar düşünülmeden atılmasını beraberinde getirmektedir. Üstelik kendisini politika yapım sürecinden dışlanmış hissedenleri siyasal kanallar yerine alternatif hak arama yollarına teşvik etmektedir. Sosyal hareketlere işaret eden bu durum ise kutuplaşma atmosferini güçlendirmekten başka bir işe yaramaz. Türkiye'nin yanılıgısı hızlı ve bağırarak alınan kararın en doğru karar olduğunu düşünmesidir. Ülke güvenliğini korumanın ilk şartı bu karar alma kültürünün değişmesidir.

KAYNAKÇA

Ahmet Davutoğlu, “Turkey’s foreign policy vision: An assessment of 2007”, Insight Turkey 10.1, 2008.

Bassam Tibi, The Sharia State: Arab Spring and Democratization, Routledge, 2013.

Behlül Özkan, “Turkey, Davutoglu and the Idea of Pan-Islamism”, Survival, 56.4, 2014.

David A. Lake ve Donald Rothchild, “Containing Fear”, International Security 21 (2), 1996.

Donald L. Horowitz, Ethnic Groups in Conflict, Berkeley, University of California Press, 1985.

E. Fuat Keyman ve Senem Aydın, “Turkish foreign policy in a globalizing world”, Turkish Policy Quarterly 8.1, 2009.

Hinnebusch Raymond, The international politics of the Middle East, Manchester, Manchester University Press, 2003.

James D. Fearon ve David D. Laitin, “Ethnicity, Insurgency, And Civil War”, American Political Science Review Vol. 97, 2003.

Jonathan Wilkenfeld ve Michael Brecher, “Interstate Crises and Violence”, Manus I Midlarsky (der.), Handbook of War Studies II, Boston, The University of Michigan Press, 2000.

Kemal Kirişçi, “The transformation of Turkish foreign policy: The rise of the trading state”, New Perspectives on Turkey 40.1, 2009.

Meliha B. Altunışık ve Lenore G. Martin, “Making sense of Turkish foreign policy in the Middle East under AKP”, Turkish Studies 12.4, 2011.

Nil Satana, Third Party Intervention in Civil Conflicts: Sorting out the Effects of Domestic Factors, Doktora Tezi, Buffalo, SYUN University at Buffalo, 2006.

Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri, Ankara, ORSAM-TESEV, Ocak 2015.

Svante E. Cornell, “Understanding Turkey’s Tilt”, The Journal of Internatio-

nal Security Affairs, no. Fall/Winter, 2014.

Şaban Kardaş, “Dönüşen Bir Coğrafya’da Yalnız Bir Dış Politika (?)”, Analist, Ekim, 2013.

Ted Gurr, Why Men Rebel, Princeton, Princeton University Press, 1970.

Ümit Kıvanç, Pan-İslamcının Macera Kavuzu, Ankara, İletişim, 2015.

İnternet Kaynakları

<http://www.karar.com/gorusler/ahmet-davutoglu-yazdi-obamadan-trump-a-cikarilacak-dersler-ve-karsilasilacak-zorluklar-377500>

<http://english.alarabiya.net/articles/2012/06/04/218430.html>

<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/ambushes-and-air-strikes-as-syrian-regime-fight-rebels-street-by-street-to-gain-possession-of-aleppo-7994450.html>

<http://www.radikal.com.tr/turkiye/daily-telegraph-turkiye-avrupanin-dostu-degil-tavri-santaj-1525403/>

<http://www.businessinsider.com/assad-might-be-winning-the-syrian-war-2013-4>

<http://www.hurriyet.com.tr/ypg-sah-firat-operasyonuna-destek-verdik-28271808>

LİBERAL PERSPEKTİF ANALİZ

Sayı: 7, Mayıs 2017

İÇ SAVAŞ SONRASI SURİYE VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Doç. Dr. Burak Bilgehan Özpek

📍 Turgut Reis Caddesi, No: 15/4 Mebusevleri Çankaya - Ankara

☎ 0312 213 24 00

✉ info@ozgurlikarastirmalari.com

f ozgurlikarastirmalari

🐦 ozgurlikar